

თინათინ ხუციშვილი,
საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს
სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი
ხელმძღვანელი: ასოცირებული პროფესორი ნაირა გალახვარიძე

რეზიუმე

სტატია განიხილავს ადგილობრივი თვითმმართველობის ისტორიულ საფუძვლებსა და მის განვითარებას ანტიკურ საბერძნეთში, განსაკუთრებით კი ათენში, როგორც დემოკრატიული მმართველობის მოდელის პირველ პრეცედენტს. ნაშრომი ეფუძნება სოლონის, კლაისტენესისა და პერიკლეს რეფორმების ანალიზს, რომლებიც წარმოადგენს ადგილობრივი თვითმმართველობის, ეკონომიკური სტაბილურობისა და კულტურული იდენტობის ურთიერთქმედების მნიშვნელოვან სა-

ფეხურებს. სტატიაში ხაზგასმულია კულტურისა და ეკონომიკის ურთიერთგავლენა როგორც მმართველობის ფორმირების, ისე დემოკრატიული საზოგადოების კონსოლიდაციის პროცესში. ანალიზის შედეგად შეიძლება დავასკვნათ: ანტიკური ათენის გამოცდილება წარმოაჩენს კულტურის, ეკონომიკისა და პოლიტიკური სისტემის ინტეგრირებულ მოდელს, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს თანამედროვე თვითმმართველობის თეორიულ და პრაქტიკულ კვლევებში.

ადგილობრივი თვითმმართველობის საფუძვლები ანტიკურ პერიოდში: კულტურისა და ეკონომიკის ურთიერთგავლენის ანალიზი

საკვანძო სიტყვები: დემოკრატია, ადგილობრივი თვითმმართველობა, „ოქროს ხანა“, ათენი, კულტურა, ეკონომიკა, სოლონი, კლაისტენესი, პერიკლე.

ნაშრომის დასაწყისშივე მინდა ყურადღება გავამახვილო პერიკლეს გამონათქვამზე, რომელიც შეიძლება დემოკრატიის ერთგვარ ლოზუნგად აღვიქვათ: „ჩვენი მმართველობა დემოკრატიად იწოდება, რადგან ძალაუფლება არ არის მცირეთა ხელში, არამედ უმრავლესობისა“.¹ ადგილობრივი თვითმმართველობის ფენომენის ჩამოყალიბების სიღრმისეული გააზრება ძველ საბერძნეთში

¹ Thucydides, The History, Book II, 1954, pg. 37.

წარმოადგენს მნიშვნელოვან ასპექტს როგორც პოლიტიკური, ისე სამართლებრივი და კულტუროლოგიური კატეგორიის განვითარების პროცესში. იგი განუყოფლად უკავშირდება დემოკრატიული საზოგადოების ფორმირებისას არსებულ ინსტიტუციურ და ღირებულებით საფუძვლებს, რაც განაპირობებდა მოქალაქეთა აქტიურ მონაწილეობას გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში და ქმნიდა მდგრადი განვითარების წინაპირობებს.

ადგილობრივი თვითმმართველობა, როგორც საზოგადოებრივი მოწყობის ერთ-ერთი ფუნდამენტური ელემენტი, გამოხატავს მოქალაქეთა მონაწილეობის პრინციპს სახელმწიფო მმართველობის სისტემაში. მისი ისტორიული ევოლუცია ასახავს სახელმწიფოს, პოლიტიკური კულტურისა და სოციალურ-ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარების ძირითად ტენდენციებს ანტიკურ ეპოქაში. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ადგილობრივი თვითმმართველობის ფორმალურ და არაფორმალურ მექანიზმებს, რომლებიც ისტორიულად ჩამოყალიბდა როგორც დემოკრატიული მმართველობის ორგანული შემადგენელი ნაწილი და მოქალაქეობრივი თვითშეგნების გაძლიერების ინსტრუმენტი.

ძველი ათენი წარმოადგენდა დასავლური ცივილიზაციის ერთ-ერთ უძველეს კულტურულ და ეკონომიკურ ცენტრს, სადაც დემოკრატიული მმართველობის, სოციალურ-ეკონომიკური სტრუქტურებისა და კულტურის განვითარების პროცესები ერთმანეთთან მჭიდრო ურთიერთქმედებაში მიმდინარეობდა. ათენში პოლიტიკური რეფორმები არ შემოიფარგლებოდა მხოლოდ მმართველობითი სისტემის გარდაქმნით, ისინი საფუძველს უყრიდნენ სოციალურ და კულტურულ ტრანსფორმაციებსაც.

სოლონის, კლაისთენესისა და პერიკლეს რეფორმები წარმოადგენდა ათენური პოლიტიკური და სოციალური სისტემის განვითარების სამ ძირითად ეტაპს: სოციალურ-ეკონომიკურ გარდაქმნას, დემოკრატიული მმართველობის ინსტიტუციონალიზაციასა და კულტურულ-ეკონომიკურ აყვავებას. თითოეული ეს ეტაპი მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა ათენური საზოგადოების სტაბილურობის, ეკონომიკური ეფექტიანობისა და კულტურული თვითშეგნების ფორმირების პროცესში.

აღსანიშნავია, რომ კულტურისა და ეკონომიკის ურთიერთქმედება ანტიკურ პერიოდში წარმოადგენდა ადგილობრივი თვითმმართველობის ფუნქციონირების საფუძველს, რომელიც უზრუნ-

ველყოფდა მოქალაქეთა აქტიურ მონაწილეობას საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, სამართლიანი გადაწყვეტილებების მიღებას და დემოკრატიული პრინციპების პრაქტიკულ განხორციელებას.

ნიშანდობლივია, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის საწყისი ფორმები უძველეს ცივილიზაციებში იღებს სათავეს. განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ძველი ბერძნული პოლისები (Polis), მაგალითი, სადაც მოქალაქეთა მონაწილეობა პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებაში წარმოადგენდა თვითმმართველობის საფუძველს. ათენში (ძვ. წ. V–IV სს.), ჩამოყალიბებული დემოკრატიული სისტემა ეფუძნებოდა მოქალაქეთა აქტიურ ჩართულობას საჯარო ცხოვრებაში, პოლიტიკური, სამართლებრივი და ეკონომიკური პასუხისმგებლობის თანაბარ განაწილებას.²

არისტოტელე თავის ნაშრომში აღნიშნავს, რომ ათენური სახელმწიფო „ყველაზე მეტად ემყარებოდა მოქალაქეთა თანასწორ მონაწილეობას და საერთო კეთილდღეობის პრინციპს“. მისი აზრით, მოქალაქე იყო ის, ვინც მონაწილეობდა „სამართლიანად და თანასწორად ხელისუფლების განხორციელებაში“. სწორედ ეს პრინციპი გახდა საფუძველი იმ იდეისა, რასაც დღეს ვუწოდებთ ადგილობრივ თვითმმართველობას, მმართველობის ისეთ ფორმას, სადაც გადაწყვეტილებები მიიღება მოსახლეობის უშუალო ან წარმომადგენლობითი გზით.³

მიუხედავად იმისა, რომ ათენური დემოკრატია არ მოიცავდა ყველა სოციალურ ფენას (მაგალითად, ქალებსა და მონებს არ ჰქონდათ პოლიტიკური უფლებები), მისი მმართველობითი მოდელი იყო პირველი სისტემური მცდელობა, შექმნილიყო ადგილობრივ დონეზე თვითმმართველი საზოგადოება, რომელიც თავად განსაზღვრავდა საკუთარ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ განვითარებას.

ამგვარად, ძველი საბერძნეთის პოლისები და განსაკუთრებით ათენი შეიძლება ჩაითვალოს როგორც ადგილობრივი თვითმმართველობის ფილოსოფიური და ინსტიტუციური წინამორბედი, რომელმაც შემდგომში მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა როგორც შუა საუკუნეების ევროპულ ქალაქებზე, ასევე თანამედროვე დემოკრატიულ სახელმწიფოებზე.

2 Aristotle, *The Politics*, 1948, pp 7–8.

3 Ibid., pp. 212–215.

დემოკრატიის (demos – ხალხი, kratos – ძალაუფლება), როგორც მართვა – გამგეობის სისტემის, ჩამოყალიბება ძველ საბერძნეთში იონიის ქალაქებში მოხდა, თუმცა, კლასიკურ ფორმას (ბალკანეთზე) ათენში მიაღწია.⁴

ათენში დემები გაერთიანებული იყვნენ ტრიტიებში (trittyes), ხოლო ტრიტიები ტომებში. თითოეული ტომი წარადგენდა 50 წევრს ბულეში (βουλή 500), რომელიც წარმოადგენდა ცენტრალურ სამმართველო ორგანოს და ამზადებდა საკითხებს სახალხო კრებისთვის, ეკლესიისთვის (Ekklesia). სწორედ ამ სისტემამ შექმნა პოლიტიკური ბალანსი მოქალაქეთა შორის, რაც თანამედროვე თვითმმართველობის პროტოტიპად იქცა.⁵

ბერძნული ცივილიზაციის აყვავების ხანაში ათენმა არსებითი როლი შეასრულა ელინური სამყაროს პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და კულტურულ ცხოვრებაში.

ათენმა მიაღწია გამორჩეულ პროგრესს ლიტერატურის, ფილოსოფიის, რიტორიკის, ხელოვნებისა და ისტორიის სფეროებში, რაც განაპირობებდა მისი კულტურის უნივერსალურ მნიშვნელობას ანტიკურ სამყაროში. ათენური საზოგადოების ისტორიული განვითარება ნათლად აჩვენებს, რომ ეკონომიკური სტაბილურობა და კულტურული აღმავლობა ერთმანეთზე მჭიდროდ დამოკიდებული პროცესებია. სოლონის ეკონომიკურმა რეფორმებმა შექმნა სოციალური სამართლიანობისა და ეკონომიკური ბალანსის საფუძველი; კლასთენესის პოლიტიკურმა გარდაქმნებამ დემოკრატიის ინსტიტუციონალიზაცია და მოქალაქეობრივი კულტურის დამკვიდრება უზრუნველყო; ხოლო პერიკლეს მმართველობამ აღნიშნული პროცესები კულტურულ და ეკონომიკურ აყვავებად გარდაქმნა, რითაც ათენი გადაიქცა ანტიკური დემოკრატიისა და ინტელექტუალური წინსვლის სიმბოლოდ.

სოლონის მმართველობის პერიოდში (დაახლოებით ძვ. წ. 638–558 წწ.), რომელიც ცნობილია როგორც გამორჩეული სახელმწიფო მოღვაწე, პოეტი და რეფორმატორი, განხორციელებულმა რეფორმებმა გარდამტეხი მნიშვნელობა შეიძინა ათენური პოლისის ეკონომიკურ და სოციალურ განვითარებაში. მისი რეფორმების ძირითად მიზანს წარმოადგენდა სოციალური უთანასწორობის შემცირება, ვალის მონობის გაუქმება და სახელმწიფოს ეკონომი-

4 ქავთარია, დემოკრატია, 2005, გვ. 113.

5 Hansen, The Athenian, 1991, pp. 57-63; 130-134.

კური საფუძვლების განმტკიცება. აღნიშნულმა ცვლილებებმა ხელი შეუწყო სოციალური სტრუქტურის დაბალანსებასა და სამართლიანობის პრინციპების განმტკიცებას, რაც დემოკრატიული მმართველობის განვითარების წინაპირობად იქცა.⁶

ეს არის ეპოქა, როდესაც ეკონომიკურმა სტაბილურობამ საფუძველი ჩაუყარა ათენური საზოგადოების კულტურულ და ინტელექტუალურ წინსვლას. სოლონის რეფორმებმა განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიანიჭა კანონის უზენაესობისა და მოქალაქეობრივი ვალდებულებების კულტურის განმტკიცებას, რაც პოლიტიკურ თვითშეგნებასა და პასუხისმგებლობის გრძნობას ამაღლებდა. ამ რეფორმატორული პროცესის გაგრძელებას წარმოადგენდა კლასთენესის გარდაქმნები (ძვ. წ. 508–507 წწ.), რომელთა მთავარი მიზანს არისტოკრატიული გავლენის შემცირება, მოქალაქეთა თანასწორობის განმტკიცება და დემოკრატიული ინსტიტუტების ინსტიტუციონალიზაცია წარმოადგენდა.

ძვ. წ. VI–V საუკუნეებში ათენში პოლიტიკური სისტემა გამოირჩეოდა არისტოკრატიული კლანების მაღალი გავლენით. არსებული სოციალურ-პოლიტიკური დაპირისპირებები ხელს უშლიდა ქალაქის სახელმწიფოებრივი მოწყობის განმტკიცებას და მოქალაქეთა ფართო ფენის ჩართულობას მმართველობის პროცესში. აღნიშნულ კონტექსტში განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა კლასთენესის რეფორმებმა, რომლებმაც საფუძველი ჩაუყარეს ათენურ დემოკრატიას და ადგილობრივი თვითმმართველობის სისტემას.⁷

კლასთენესი (დაახლოებით ძვ. წ. 570–568წწ), წარმოშობით არისტოკრატიული ალკმეონიდების გვარის წარმომადგენელი, მიუხედავად სოციალური წარმომავლობისა, ათენში რადიკალური პოლიტიკური გარდაქმნების ინიციატორად და დემოკრატიული სისტემის ერთ-ერთ ფუძემდებლად იქცა. მისი რეფორმების მთავარი მიზანი იყო არისტოკრატიული დომინაციის შეზღუდვა, პოლიტიკური მონაწილეობის გაფართოება და ხელისუფლების ბალანსის დამყარება სხვადასხვა სოციალურ ფენას შორის. აღნიშნულმა გარდაქმნებმა შექმნა წინაპირობა თანამედროვე ტიპის ადგილობრივი თვითმმართველობის ფორმირებისთვის, როგორც

6 Finley, Democracy, 1981 pp. 29-46.

7 ცნცაძე, დემოკრატიის, 2017, გვ. 87-94.

საზოგადოებრივი მოწყობის ფუნდამენტური ელემენტისა და მოქალაქეთა თანასწორი წარმომადგენლობის მექანიზმისთვის.

კლასთენესის რეფორმები განსაკუთრებულად მნიშვნელოვნად მიიჩნევა ათენის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული სტრუქტურის ტრანსფორმაციის თვალსაზრისით. მან გააუქმა ტრადიციული კლანურ-გენეალოგიური დაყოფა და ჩამოაყალიბა ათი ახალი ტომი (phylai), რომელთაგან თითოეული შედგებოდა სამი ტრიტიისგან (trittyes), რომლებიც მოიცავდნენ ქალაქის, ზღვისპირა და შიდა პერიფერიული რეგიონის ტერიტორიებს. ამგვარი ტერიტორიული პრინციპით ორგანიზებამ ხელი შეუწყო პოლიტიკური გავლენის დეცენტრალიზაციას, მოქალაქეთა თანაბარი წარმომადგენლობის უზრუნველყოფას სახელმწიფო მმართველობის ორგანოებში და დემოკრატიული მმართველობის სტრუქტურული საფუძვლების განმტკიცებას.⁸

კლასთენესის რეფორმების მიზნები:

1. არისტოკრატიული კლანების გავლენის შემცირება;
2. მოქალაქეთა პოლიტიკური ჩართულობის გაზრდა;
3. დემოკრატიული მმართველობის განმტკიცება ადგილობრივი ერთეულების მეშვეობით.

დემების, ტრიტიებისა და ტომების ახალი სისტემა უზრუნველყოფდა ხელისუფლების სამართლიან განაწილებასა და მოქალაქეთა თანასწორ მონაწილეობას გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. ამგვარად, კლასთენესის განხორციელებული რეფორმები არა მხოლოდ ათენური დემოკრატიის საწყისს წარმოადგენდა, არამედ ადგილობრივი თვითმმართველობის ისტორიულ პროტოტიპადაც იქცა, რომელმაც შემდგომში დასავლური პოლიტიკური კულტურის განვითარებაზე მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია.

ანტიკური ათენის კულტურისა და ეკონომიკის ურთიერთგავლენის ანალიზი აჩვენებს, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობა, კულტურისა და ეკონომიკის ერთობლივი გავლენით, ქმნიდა მდგრად, ბალანსირებულ და ინკლუზიურ პოლიტიკურ სისტემას. კულტურული აქტივობები და ეკონომიკური სტრუქტურები არა მხოლოდ ახორციელებდნენ ადგილობრივ გადაწყვეტილებებს, არამედ ზრდიდნენ მოქალაქეთა პასუხისმგებლობას, რაც, თავის მხრივ, აუმჯობესებდა დემოკრატიული მმართველობის ხარისხს

⁸ გობრონიძე, ძველი, 2010, გვ. 112-119.

და უზრუნველყოფდა ქალაქის გრძელვადიან განვითარებას.

ადგილობრივი თვითმმართველობა ანტიკურ ათენში წარმოადგენდა სამართლებრივ-პოლიტიკურ ინსტიტუტს, რომლის საშუალებითაც მოქალაქეები მონაწილეობდნენ საზოგადოებრივ, ეკონომიკურ და კულტურულ გადაწყვეტილებებში. ამ პერიოდში თვითმმართველობა ვერ იქნებოდა განწყობილი მხოლოდ პოლიტიკური ჩართულობისა და ადმინისტრაციული ფუნქციების მიხედვით, მას თან ერთვოდა კულტურული და ეკონომიკური ფაქტორების ურთიერთქმედებაც, რომლებიც განსაზღვრავდნენ ქალაქის პოლიტიკური სტაბილურობის, სოციალური თანასწორობისა და მდგრადი განვითარების შესაძლებლობებს.

განვიხილეთ რა კლაისთენესის შეხედულებები ადგილობრივი თვითმმართველობების საწყისებთან მიმართებით, მართებულად მიმაჩნია გადავიდეთ პერიკლეს ხანაზე, რომელმაც ასევე მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ადგილობრივი თვითმმართველობის საწყისების ფორმირებაში. პერიკლეს მმართველობის ხანა (ძვ. წ. 461–429 წწ.) წარმოადგენს ათენური ცივილიზაციის განვითარების უმაღლეს ეტაპს, რომელიც დასავლური კულტურის შემდგომი ევოლუციის საძირკვლად იქცა. აღნიშნული პერიოდი ცნობილია როგორც ათენის „ოქროს ხანა“, რომელიც გამოირჩეოდა კულტურის, ხელოვნების, არქიტექტურისა და ინტელექტუალური ცხოვრების უპრეცედენტო აყვავებით. პერიკლემ გაატარა ფართომასშტაბიანი საზოგადოებრივი სამუშაოების პროგრამა, რომლის შედეგად აშენდა პართენონი, პროპილეა, ერექტეიონი და სხვა მონუმენტური ნაგებობები აკროპოლისზე. აღნიშნულმა პროექტებმა ხელი შეუწყო ეკონომიკურ ზრდას, დასაქმების ზრდას და ათენის პოლიტიკური ძლიერების დემონსტრირებას.⁹

პერიკლემ სრულად გააცნობიერა კულტურის პოლიტიკური და სოციალური მნიშვნელობა, რის შედეგადაც კულტურა იქცა სახელმწიფო პოლიტიკის განუყოფელ ნაწილად. მისი მმართველობის პერიოდში ხელოვნება, განათლება და საზოგადოებრივი დისკუსია განიხილებოდა როგორც დემოკრატიული მოქალაქეობის განმტკიცების ძირითადი მექანიზმები.¹⁰ პერიკლე მოქალაქეობრივ ვალდებულებად მიიჩნევდა კულტურულ ცხოვრებაში ჩართულობას – თეატრალურ წარმოდგენებში, ფესტივალებში, საჯარო დებატებსა

9 Finley, Democracy, 1981, pp. 65–80.

10 გოგინაშვილი, ძველი, 2017, გვ. 89–104.

და განათლების პროცესში. ამ კონტექსტში განათლება (paideia) აღიქმებოდა არა მხოლოდ როგორც ცოდნის მიღების საშუალება, არამედ როგორც მოქალაქეობრივი თვითშეგნების ფორმირების გზა.

პერიკლეს პოლიტიკა კულტურას იყენებდა სოციალური ერთიანობისა და დემოკრატიული იდენტობის განმტკიცების ინსტრუმენტად. სახელმწიფო აფინანსებდა თეატრალურ ფესტივალებს, განსაკუთრებით დიონისიას, სადაც ტრაგედიის ჟანრმა ესქილეს, სოფოკლესა და ევრიპიდეს შემოქმედების საფუძველზე შეიძინა ფილოსოფიური და მოქალაქეობრივი განზომილება. ტრაგედიები ასახავდნენ ეთიკურ დილემებს, თავისუფლებისა და პასუხისმგებლობის ურთიერთმიმართებას, რაც დემოკრატიული საზოგადოების ფუნდამენტურ ღირებულებებს გამოხატავდა.

ამრიგად, პერიკლეს მმართველობის ეპოქა შეიძლება ჩაითვალოს პირველ პრეცედენტად, როდესაც კულტურა და ეკონომიკა სახელმწიფო პოლიტიკის განუყოფელ კომპონენტებად იქცა. კულტურული ღონისძიებები: ფესტივალები, თამაშები, თეატრალური წარმოდგენები აყალიბებდა საერთო იდენტობას, ამაღლებდა კოლექტიურ პატრიოტიზმს და განამტკიცებდა იმ მოქალაქეობრივ თანასწორობას, რომელიც ათენური დემოკრატიის საფუძველს წარმოადგენდა.¹¹

ანტიკური გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ კულტურისა და ეკონომიკის ჰარმონიული ურთიერთქმედება ადგილობრივი თვითმმართველობის ფუნქციონირების საფუძველს ქმნიდა, რაც უზრუნველყოფდა მოქალაქეთა აქტიურ ჩართულობას, სამართლიანი გადაწყვეტილებების მიღებასა და დემოკრატიული პრინციპების განხორციელებას.

სოლონის, კლაისთენესისა და პერიკლეს რეფორმების მაგალითი აჩვენებს, რომ დემოკრატიულ გარემოში პოლიტიკური გადაწყვეტილებები მჭიდროდ არის დაკავშირებული ეკონომიკურ ზრდასა და განათლების განვითარების ხელშეწყობასთან. პერიკლეს მმართველობის პერიოდში კულტურა აღიქმებოდა არა მხოლოდ ესთეტიკურ ღირებულებად, არამედ დემოკრატიის განმამტკიცებელ და მოქალაქეობის განსაზღვრელ ელემენტად, რაც კლასიკური მოდელი გახდა კულტურისა და ეკონომიკის ურთიერთდამოკიდებულების ისტორიული მაგალითისთვის.

¹¹ მეტრეველი, ძველი, 2007. გვ. 145-160.

შუა საუკუნეების ევროპისა და საქართველოს ადრეული ქალაქების გამოცდილება ხაზს უსვამს, რომ თვითმმართველობის ფორმები ხელს უწყობენ ეკონომიკურ განვითარებას, სამართლებრივი წესრიგის განმტკიცებას და მოქალაქეთა აქტიურ ჩართულობას. მიუხედავად განსხვავებული პოლიტიკური და ინსტიტუციური კონტექსტისა, თვითმმართველობის ამ ფორმებმა შექმნეს წინაპირობა თანამედროვე დემოკრატიული და ეფექტიანი მუნიციპალური მმართველობის ჩამოყალიბებისთვის.

მთლიანობაში, ანტიკური და შუა საუკუნეების მაგალითები ცხადყოფს, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის ეფექტიანობა შესაძლებელია მაშინ, როდესაც პოლიტიკა, ეკონომიკა და კულტურა მოქმედებენ თანმიმდევრულად და ჰოლისტურად. აღნიშნული ისტორიული გამოცდილება წარმოადგენს მნიშვნელოვან მოსაზრებას თანამედროვე სახელმწიფოების პოლიტიკის ფორმირებისათვის, განსაკუთრებით იმ ქვეყნებში, სადაც კულტურული მემკვიდრეობა და შემოქმედებითი ინდუსტრიები წარმოადგენს ეკონომიკური განვითარების მნიშვნელოვან წყაროს.

დასკვნა

ამგვარად, შეიძლება ითქვას, რომ კულტურასა და ეკონომიკას შორის ურთიერთქმედება არ უნდა განიხილებოდეს მხოლოდ რეკონსტრუქციის ან მატერიალური ურთიერთდამოკიდებულების ჩარჩოში. იგი წარმოადგენს საზოგადოების განვითარების ჰოლისტურ სისტემას, სადაც ეკონომიკური წინსვლა და კულტურული თვითშეგნება სინერგიულად მოქმედ პროცესებად გვევლინება. ამ ურთიერთობის სიღრმისეული გააზრება არსებით მნიშვნელობას იძენს თანამედროვე სახელმწიფოების პოლიტიკის ფორმირებაში, განსაკუთრებით იმ ქვეყნებში, რომელთათვისაც კულტურული მემკვიდრეობა და შემოქმედებითი ინდუსტრიები ეკონომიკური პოტენციალის ერთ-ერთ ძირითად წყაროს წარმოადგენს.

სოლონის, კლავსთენესისა და პერიკლეს რეფორმების ანალიზი ნათელს ჰფენს, რომ კლასიკურ ათენში ეკონომიკური და კულტურული განვითარება მჭიდროდ იყო დაკავშირებული პოლიტიკური სტაბილურობისა და დემოკრატიული მმართველობის პრინციპებთან. სოლონის ეკონომიკურმა რეფორმებმა საფუძველი დაუდო სოციალური სამართლიანობისა და თანასწორობის იდეებს, კლავსთენესის პოლიტიკურმა გარდაქმნებმა კი უზრუნველყო მოქალაქეთა ფართო მონაწილეობა სახელმწიფო მმარ-

თველობაში. ამ პროცესების კულმინაციად პერიკლეს ეპოქა იქცა, როდესაც დემოკრატიული ინსტიტუტების განმტკიცებამ ხელი შეუწყო კულტურულ აღმავლობასა და ინტელექტუალური შემოქმედების განვითარებას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- გობრონიძე გ., ძველი საბერძნეთის პოლიტიკური ისტორია, თბ., 2010.
- გოგინაშვილი გ., ძველი ბერძნული პოლიტიკური აზროვნება, თბ., 2017.
- კლდიაშვილი ა., ანტიკური საბერძნეთი, თბ., 2014.
- მეტრეველი რ., ძველი საბერძნეთის ისტორია, თბ., 2007.
- ცინცაძე ნ., დემოკრატიის წარმოშობა და ანტიკური პოლიტიკური მემკვიდრეობა, თბ., 2017.
- ქავთარია გ., დემოკრატია ძველ საბერძნეთში, თბ., 2005.
- Aristotle, The Politics, Book IV, Translated by Barker E., Oxford, 1948.
- Encyclopedia Britannica, Commune. <https://www.britannica.com/topic/commune-medieval-Western-Europe> 04/11/2025.
- Finley M. I., Democracy Ancient and Modern, New Jersey, 1981.
- Hansen M. H., The Athenian Democracy in the Age of Demosthenes, Structure, Principles, and Ideology, Oxford, 1991.
- Thucydides, The History of Peloponnesian Wars, Translated by Warner R., Book II, London, 1954.

Tinatin Khutsishvili,
Shota Rustaveli Theater and Film Georgia State University,
P.H.D. Student
Supervisor: Associate Professor Naira Galakhvaridze

THE ORIGINS OF LOCAL SELF-GOVERNMENT IN ANCIENT GREECE: THE INTERRELATION OF CULTURE, ECONOMY, AND DEMOCRACY

*Keywords: Democracy, Local self-government, Athens, Golden Age,
Culture, Economy, Solon, Cleisthenes, Pericles.*

Abstract

The article explores the historical foundations and evolution of local self-government in Ancient Greece, particularly in Athens, as one of the earliest models of democratic governance. It analyzes the reforms of Solon, Cleisthenes, and Pericles as key stages in the interaction between local administration, economic stability, and cultural identity. The study emphasizes the interrelation between culture and economy in shaping governance and consolidating a democratic society. The analysis concludes that the experience of ancient Athens demonstrates an integrated model of culture, economy, and political structure, offering valuable insights for contemporary theoretical and practical approaches to local self-government.

Pericles' famous declaration that „Our government is called a democracy because power is in the hands of the many and not the few“ encapsulates the essence of democratic governance and serves as a symbolic motto for the study of local self-government. Understanding the emergence of this phenomenon in ancient Greece is crucial for tracing the political, legal, and cultural evolution of democratic societies. Local self-government reflects the principle of civic participation within the state system and mirrors broader patterns in the development of political institutions, social relations, and economic life in antiquity.

Ancient Athens stood as one of the main cultural and political centers of the ancient world, where democratic governance evolved alongside economic growth and cultural transformation. The political reforms of Solon, Cleisthenes, and Pericles represent three key stages in the development of Athenian democracy: social and economic restructuring, the institutionalization of democratic governance, and the flourishing of cultural and intellectual life. Together, these reforms laid the groundwork for a political system that encouraged active citizenship, social balance, and sustainable development.

The roots of local self-government can be traced to the „Greek polis“, a city-state where free citizens participated directly in political decision-making. Aristotle defined the citizen as one who takes part „in ruling and being ruled in turn“, emphasizing equality and collective responsibility. Though Athenian democracy excluded women and slaves, it was the first systematic attempt to create a self-governing community at the local level, an institutional prototype for later municipal systems in Europe.

Cleisthenes' reforms (508–507 BCE) marked a turning point in Athenian political organization. To weaken the power of aristocratic clans, he restructured the citizen body into **ten** tribes (phylai), each composed of three territorial units (trittyes) representing the city, coastal, and inland regions. This innovation established a territorial principle of representation and ensured political decentralization. Each tribe provided fifty members to the (Boule of 500), a council that prepared legislation for the (ekklesia), the citizens' assembly. These mechanisms balanced power among citizens and served as an early model of participatory local government.

Solon's earlier reforms (c. 638–558 BCE) had already laid the foundation for democratic evolution by addressing social inequality and abolishing debt slavery. His economic policies strengthened social justice and emphasized the rule of law as a civic virtue. By reducing class conflict and promoting fairness, Solon's legislation prepared Athens for broader political inclusion. Cleisthenes then built upon this foundation, institutionalizing democratic participation, while Pericles later transformed these principles into a comprehensive cultural and economic program.

During the „Age of Pericles“ (461–429 BCE), Athens reached the peak of its political, cultural, and economic development, the so-called „Golden Age“. Pericles understood culture not merely as an artistic pursuit but as a cornerstone of civic education and social cohesion. His public works program, including the construction of the Parthenon and other monuments on the Acropolis, symbolized both the city’s economic prosperity and its collective identity. These projects stimulated employment, trade, and artistic innovation, demonstrating how culture and economy could serve as instruments of political unity.

Pericles’ cultural policy integrated education (paideia), the arts, and public discourse into democratic citizenship. Participation in theater, festivals, and debates was viewed as a civic duty, strengthening the moral and intellectual foundations of the polis. The state sponsored festivals such as the „Dionysia“, where the tragedies of Aeschylus, Sophocles, and Euripides explored ethical and political dilemmas, reinforcing the values of justice, freedom, and responsibility. During this period, culture became both a mirror and a vehicle of democratic ideology.

The interaction between culture and economy formed the operational basis of local self-government in Athens. Economic stability enabled cultural and intellectual advancement, while civic culture fostered collective responsibility and social balance. This dynamic interplay ensured a sustainable and inclusive political system where citizens were both the creators and beneficiaries of public policy.

The legacy of Athenian democracy extended beyond antiquity. The structural and philosophical principles of self-government – territorial representation, civic participation, and public accountability – influenced medieval European cities and later modern democratic states. Even in Georgia and other regions, early urban communities adopted forms of municipal autonomy inspired by these classical precedents.

The experience of Athens demonstrates that the efficiency of local governance depends on the harmonious interaction of politics, economy, and culture. When these elements operate holistically,

they create conditions for justice, stability, and creative progress. The reforms of Solon, Cleisthenes, and Pericles collectively reveal how democratic governance can thrive through economic fairness, political inclusion, and cultural vitality.

In conclusion, the interrelation of culture and economy should not be viewed merely as an exchange of material resources but as a holistic system of societal development. In both ancient and modern contexts, cultural heritage and creative industries serve as vital sources of economic and social progress. The Athenian experience reminds us that democracy flourishes when civic participation is supported by economic balance and enriched by culture, a lesson that remains deeply relevant for contemporary states striving for sustainable and participatory governance.